

УДК 159.923-057.874

Л.Г. ЯРОЩУК,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Бердянського державного педагогічного університету*

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ШКОЛЯРА

У статті проаналізовано дефініції «творчість», «творчість школярів», простежено, як креативність у дошкільному віці впливає на особистість молодшого школяра в початковій школі.

Сьогодні на допомогу батькам створені так звані «маленькі школи», які всебічно розвивають інтелектуальні та творчі здібності дошкільників, дають знання та вміння, необхідні для успішного навчання в школі, вчать, як адаптуватися до перебування в колективі однолітків. Активна конструктивна творчість має стати постійним супутником дитячої життєдіяльності в сім'ї та дошкільних закладах. Усе це – запорука успіху навчання в початковій школі.

Ключові слова: творчість, креативність, творчість школярів, дошкільник, учень, молодший школяр.

Постановка проблеми. Ми живемо в епоху змін, інновацій, епоху інтелекту, життя диктує свої умови, вимоги до людини. Якісно нові зміни в суспільстві переконають, що найбільшою цінністю є неповторна людська особистість з її вподобаннями, обдаруваннями.

Дослідники стверджують, що багато надзвичайно обдарованих людей не реалізували своїх можливостей через несприятливе виховання в дитинстві. Американські психологи, вивчивши життєвий шлях 400 видатних людей, виявили, що 60% із них мали в школі значні труднощі, важко пристосовувалися до умов навчання, орієнтованого на середній рівень знань. Нерідко обдарована дитина не знаходить розуміння ні з боку педагогів, ні з боку однолітків [5, с. 292].

Аналіз досліджень і публікацій. Творчі здібності формуються протягом усього життя людини, проте дослідження Т. Байбери, Д. Богоявленської, Л. Виготського, Ю. Гільбуха, Г. Костюка, Л. Лозової, О. Матюшкіна, В. Моляко, А. Сологуба та ін. показують, що саме дошкільний вік є найсприятливішим для творчого розвитку дітей, їхніх здібностей до творчості.

Формулювання мети. Мета статті – розглянути поняття «творчість» дошкільників як необхідну складову успіху майбутнього школяра в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Сучасні діти живуть і розвиваються в глобальному інформаційному просторі. Головною метою дитячих навчальних закладів у нашому суспільстві є найбільш повне розкриття творчого потенціалу, природних здібностей вихованців, створення доброзичливої, творчої атмосфери, де враховувалися б інтереси та бажання дитини, створювалися б умови для прояву самостійності, ініціативи, творчості, підготовка дитини до життя в суспільстві.

Сьогодні перед сучасною школою постає завдання виховати особистість, здатну до життєтворчої діяльності. Така особистість зуміє правильно обрати свій шлях у житті, зважаючи на власні можливості; буде ставити перед собою завдання самовдосконалення й саморозвитку, що стане запорукою успіху в різних сферах діяльності.

Становлення творчої особистості, розвиток її креативних здібностей у дітей залежить від гармонійного поєднання природних задатків, вагомих для конкретної дитини, мотивів діяльності та сприятливого розвиваючого середовища. Важливим чинником успіху є також

виховання морально-вольових якостей, розвиток емоційної сфери та набуття дошкільниками певних знань, умінь, навичок, які необхідні для прояву творчого потенціалу. Саме знання, уміння та навички – основа розвитку творчої, креативної уяви, фантазії, втілення дитячої творчості.

Дитина дошкільного віку у процесі своєї діяльності активно діє і відкриває щось нове для себе, пізнає довкілля, водночас спостереження та аналіз вихователем творчих проявів дитини стають багатим матеріалом для вивчення її духовного, фізичного, психічного станів та внутрішнього світу.

Дошкільний вік (з чотирьох до семи років) – недовгий, але дуже насичений період у житті людини. Розвиток дитини відбувається стрімко. Основний вид діяльності цього періоду – гра. Підвищується інтерес дитини до навколишнього світу, проявляються перші ознаки самостійності, творчості. Малюк уже може правильно поводитися за столом, одягатися, формуються навички гігієни.

Гра – це найбільш доступний для дітей вид діяльності, спосіб переробки отриманих з навколишнього середовища вражень. У грі яскраво проявляються особливості мислення і уяви дитини, здатність до фантазування, також її емоційна активність, потреба в спілкуванні. Гра – соціальна практика дитини. Вона має великий вплив на розвиток різноманітних здібностей дитини, в тому числі і креативних. Дошкільний період – це етап становлення у дітей різних здібностей, засвоєння суспільного досвіду. Дитина розвивається під впливом виховання, вражень від навколишнього середовища. У неї з'являється інтерес до життя. Гра – це своєрідний спосіб переробки отриманих вражень. Враження пробуджують у дітей різноманітні почуття, мрії, підштовхують їх до творчості, креативного мислення. Через гру можна розвивати різноманітні творчі здібності: образотворчі, мовленнєві, музичні.

У цей період починає формуватися особистість, адже дитина вже усвідомлює свою індивідуальність, у неї виникає почуття сорому і гордості, розуміння «доброго» і «поганого», дошкільник уже розуміє, що треба слухати та поважати старших.

Ускладнюється і емоційне життя малюка, формуються вищі почуття: дитина вже може переживати і співчувати. Крім того, розширюється і сфера діяльності дитини: крім спілкування з рідними людьми, виникає потреба в контакті з іншими – ровесниками і дорослими.

Дошкільний вік – період інтенсивного пізнавального розвитку, розквіту творчої фантазії. Тому варто докласти батькам і педагогам максимум зусиль, аби розвинути творчість кожної дитини, адже творчий дошкільник – успішний учень в початковій школі.

На сучасному етапі творчість – норма дитячого розвитку, органічно притаманна дитині з раннього віку. Кожному періоду властиві власні домінуючі творчої діяльності, які забезпечують особистісне становлення кожної дитини і служать засобом розвитку здібностей і можливостей, що зумовлює поступову інтеграцію дошкільника в шкільне життя. Розвиток творчої особистості потребує відповідних умов, від яких залежить його ефективність, продуктивність проявів особистості як суб'єкта діяльності. Цьому найбільшою мірою сприяє навчально-виховний комплекс з єдиними підходами та вимогами до кожної дитини, наданням їй максимальних можливостей для виявлення і розкриття творчих здібностей, обдарувань на всіх етапах – від дошкільника до молодшого школяра і в подальшому житті.

Розглянемо, як тлумачить довідкова психолого-педагогічна література поняття «творчість». У «Психологічній енциклопедії» [6, с. 352] сказано, що це 1) високосвідома діяльність, спрямована на створення нових продуктів матеріальної і духовної культури, які мають суспільно-історичну цінність; 2) теоретична і практична діяльність людини, яка зумовлює одержання об'єктивно нових результатів.

В «Енциклопедії освіти» [3, с. 899] розглядається дефініція «творчість школярів» – це діяльність, результат якої характеризується суб'єктивною новизною, оскільки вона пов'язана із засвоєнням нових знань і розв'язанням різноманітних завдань у процесі навчально-виховної роботи в школі та на позашкільних заняттях.

Отже, у науковій літературі немає чіткого визначення поняття «творчість». Мова йде про досить інтегроване психолого-педагогічне явище, яке розглядається в різних аспектах. В українському педагогічному словнику С. У. Гончаренка дається таке тлумачення творчості педагога: «Це оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання та навчання» [2, с. 326]. Творчість, на дум-

ку видатного радянського вченого Л.С. Виготського, – це діяльність людини, що спрямована на створення нового досвіду зовнішнього світу, умовиводів та почуттів, притаманних людині [1, с. 223]. За визначенням С. О. Сисоевої, педагогічна творчість – це «цілісний процес професійної реалізації та самореалізації педагога в освітньому просторі»; це «не тільки сукупність послідовних і взаємопов'язаних дій учителя й учня, спрямованих на свідоме і міцне засвоєння системи знань, умінь, навичок, формування світогляду учня, культури поведінки тощо, а й сукупність послідовних і взаємопов'язаних перетворень в їх творчому розвитку: мотивації, характерологічних особливостей, творчих умінь, психологічних процесів, які сприяють успіху людини у творчій діяльності» [8, с. 15]. Абсолютна більшість вчених-педагогів, психологів та філософів погоджуються із думкою, що творчість – це все-таки непізнаний феномен. Існують дві думки щодо суті педагогічної творчості, а саме: педагогічна творчість – це своєрідна здібність, «подарунок долі». Інша позиція: творчість – це процес, яким можна оволодіти, напрацьовуючи досвід. Відповідно до останньої позиції, творчість у педагогічній роботі можна спланувати відповідно до порад В.А. Кан-Калика [4, с. 81]. Для цього треба: а) чітко усвідомлювати кінцеву мету навчально-виховної взаємодії (очікуваний результат); б) співвідносити заплановану взаємодію із психолого-педагогічною теорією; в) співвідносити заплановану взаємодію із загальною системою педагогічного процесу; г) конкретизувати заплановану взаємодію стосовно власних, авторських педагогічних поглядів; д) врахувати індивідуально-неповторні особливості даної ситуації (вікові, соціально-психологічні, індивідуально-типологічні тощо); е) прогнозувати близькі та віддалені за часом результати взаємодії; є) знаходити оптимальні шляхи здійснення запланованої взаємодії.

За визначенням В.О. Сухомлинського, творчість «у прямому розумінні цього слова – створення духовних і матеріальних цінностей високої суспільної значущості, – є вершиною духовного життя людини, показником найвищого ступеня розвитку її інтелекту, почуттів, волі» [9].

Як правило, творчі діти – це обдаровані діти, адже важливою характеристикою обдарованості є креативність – здатність до творчості. Психологи розглядають обдарованість як складне психологічне явище, невіддільне від особистості, як наявність здібностей, їх своєрідне поєднання, від якого залежить можливість успішної діяльності.

Обдарована дитина – дитина, яка вирізняється яскравими, очевидними, інколи визначними досягненнями або має внутрішні задатки для таких досягнень у певному виді діяльності [10, с. 79]. Як зазначено у багатьох дослідженнях, обдаровані діти наділені високим творчим потенціалом і високим рівнем розвитку здібностей. Згідно із психологічними дослідженнями основою обдарованості є закладений від народження творчий потенціал, який розвивається упродовж усього життя людини. Він не залежить безпосередньо від рівня розумових здібностей, оскільки діти з високим рівнем інтелектуального розвитку іноді володіють незначним творчим потенціалом.

Обдаровані діти проявляють свої здібності вже в дошкільному віці, про що свідчить швидке оволодіння малюком мовою і великий обсяг його словникового запасу. Вони характеризуються надзвичайною невгамовною пізнавальною активністю, дослідницьким інтересом, постійною вимогою до дорослих давати їм відповіді на численні запитання, здатністю простежувати причинно-наслідкові зв'язки, відмінною пам'яттю, самостійністю і творчістю, підвищеною концентрацією уваги. Уже в 3 роки вони можуть одночасно стежити за двома або декількома об'єктами, у 3–4 роки – вже читають, рахують, багато чим захоплюються, цікавляться географічними картами тощо. Такі діти раніше починають ходити і говорити, вирізняються серед ровесників кращим фізичним розвитком, досить комунікативні, мають різноманітні інтереси, яскраві уподобання, високу пізнавальну активність, зосереджені на пізнанні. Вони здатні до абстрактного мислення, здатні робити свої самостійні судження, надзвичайно кмітливі, а їхні інтереси виходять за межі того, що цікавить їх ровесників [5, с. 293].

Усі прояви обдарованості є значущими й потрібними для повноти життя як особистості, так і суспільства. О. Савченко зазначає: «У початковій школі розвиток здібностей дітей, їх творче ставлення до виконання різних завдань визначено як передумову всебічного розвитку і виховання, творчого самовираження дитячої особистості» [7, с. 194].

Творчість починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства, засвоєні, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу, при цьому людська особистість немовби зливається зі своїм духовним надбанням.

Більшість дітей талановиті з народження, просто в деяких здібності виявляються яскраво з раннього дитинства, а іншим малюкам потрібна допомога батьків і педагогів у виявленні дитячого таланту.

Обов'язково треба розвивати тягу до творчості, відкривати їм чарівний світ мистецтва, якомога більше читати з дітьми книг. Допоможуть у цьому фарби, пластилін, природні матеріали, диски з різною музикою. Адже ліплення розвиває уяву маленького скульптора і дрібну моторику маленьких рук. Варто експериментувати з малюком, малювати не тільки різними пензликами, нехай малюк спробує щось зобразити, вмочуючи свої пальці у фарбу, або зробить на аркуші відбиток своєї долоні. Крім того, добре сприяє розвитку творчості робота з природними матеріалами: шишками, черепашками, насінням, жолудями, крупами тощо.

У художньо-творчому розвитку дитини важливу роль відіграє музика. Варто знайомити малюка зі світом дитячої пісні, класичної музики. Якщо дитина цікавиться музикою, можна займатися в музичній школі.

Розвивають дитячу творчість і твори живопису. Малюкам цікаво розглядати енциклопедії з репродукціями картин великих художників.

Сьогодні педагоги і психологи активно звертають увагу на новий напрям художнього виховання дошкільників – дитячий дизайн, який дає широкий простір для дитячої творчості. Дитячий дизайн становить величезний потенціал і великі можливості для розвитку творчих здібностей, фантазії та уяви. Він спрямований на розкриття особистості дитини, її індивідуальності, розвиток її творчого потенціалу, вільного, без натиску з боку дорослого, базованого на самовираженні дитини, її саморозвитку, на співпраці і співтворчості, з використанням тільки гуманних методів і прийомів, без заборон і категоричних звернень.

Нині пропонують свої послуги центри, так звані «маленькі школи» (для дітей з 3–4 років), у яких часто педагоги поєднують авторські методики із традиційним педагогічним досвідом. У таких закладах всебічно розвивають інтелектуальні та творчі здібності, дають знання та вміння, необхідні для успішного навчання в школі, вчать, як адаптуватися до перебування в колективі однолітків.

Крім того, такі «маленькі школи» для дітей, які не відвідують дитячий садочок, часто пропонують заняття в комунікативних групах, де дошкільнята мають можливість проводити більше часу в дитячому колективі, набувати соціальних та комунікативних навичок, спілкуватися з однолітками. Окрім різноманітної ігрової діяльності, вони включають також додаткові уроки малювання, конструктивної діяльності, англійської мови, дитячого фітнесу, дизайну, хореографії, логіки тощо. Навчальна програма в таких закладах передбачає також організацію та проведення сезонних свят, відбуваються різноманітні тематичні дитячі вечірки та майстер-класи, де дитина може гарно, весело і корисно провести вільний час, діють творчі та інтелектуальні студії та гуртки. Звичайно, усе це допомагає батькам розвинути творчі здібності дошкільника, а згодом – успішного молодшого школяра.

Висновки і перспективи подальших досліджень. *Отже, підготувати дитину до навчання – не означає навчити її читати, писати та рахувати. Поняття набагато глибше: дитина повинна навчитися мислити, аналізувати, грамотно та зв'язно висловлювати свої думки, знаходити нестандартні рішення – це інтелектуальна готовність; у дитини має бути сформоване позитивне ставлення до школи, навчання, вчителів; необхідно сформувати вольову готовність майбутнього першокласника, у розвитку особистості дитини 6-річного віку на першому місці повинен виступати мотив «Я повинен», а не «Я хочу».*

Варто пам'ятати, що обдарованість, творчість – поняття не тотожні обсягу здобутих знань, це складніше явище, яке включає високу пізнавальну активність, нестандартність мислення, наполегливість, надзвичайну працездатність тощо.

Є ще одна важлива річ, про яку педагоги мають повідомити батьків старших дошкільників, – це те, що дитина має знати, відчувати, що її люблять такою, якою вона є, і завжди будуть любити просто за те, що вона є, а не за її успіхи, таланти, досягнення.

Батькам треба займатися з дітьми, прищеплювати їм любов до прекрасного з раннього віку. Розвивати їх творче мислення і допомагати проявлятися дитячому таланту. Активна конструктивна творчість має стати постійним супутником дитячої життєдіяльності в сім'ї та дошкільних закладах. Усе це – запорука успіху навчання в початковій школі.

У подальших дослідженнях розглянемо, як креативність впливає на особистість школяра середньої ланки освіти.

Список використаних джерел

1. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей / Диана Борисовна Богоявленская. – М.: Академия, 2002. – 320 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Енциклопедія освіти / [І.Д. Бех, Н.М. Бібік, В.Ю. Биков та ін.]; гол. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении: [кн. для учителя] / Виктор Абрамович Кан-Калик. – М.: Просвещение, 1987. – 190 с.
5. Пасічніченко А.В. Психолого-педагогічна підтримка обдарованих дошкільників / А.В. Пасічніченко, Н.В. Ковалевська // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10–11 листопада 2015 р.) / за ред. Г.С. Тарасенко. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. – С. 292–295.
6. Психологічна енциклопедія: А–Я / [авт.-упоряд. О.М. Степанов]. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
7. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посіб. [для вчителів і методистів поч. навч.]. / Олександра Яківна Савченко. – 2-ге вид., доповн., переробл. – К.: А.М. Богданова, 2009. – 226 с.
8. Сисоєва С.О. Теоретико-методологічне обґрунтування педагогічної творчості / С.О. Сисоєва // Відкритий урок. – 2005. – № 21, 22. – С. 13–19.
9. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / Василь Олександрович Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1977. – 341 с.
10. Туріщева Л.В. Увага! Особливі діти / Людмила Василівна Туріщева. – Х.: Основа, 2010. – 128 с.

References

1. Bohoiavlenskaia, D.B. (2002). *Psikholohiia tvorcheskikh sposobnostei* [Psychology of creativity]. Moscow, Akademiia, 320 p. (In Russian).
2. Honcharenko, S.U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kuiv, Lybid, 376 p. (in Ukrainian).
3. Bekh, I.D., Bibik, N.M., Bykov, V.Yu. & ect. (2008). *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of education]. Kyiv, Yurinkom Inter, 1040 p. (In Ukrainian).
4. Kan-Kalik, V.A. (1987). *Uchiteliu o pedahohicheskom obshhenii* [Master of pedagogical communication]. Moscow, Prosveshchenie, 190 p. (In Russian).
5. Pasichnichenko, A.V. & Kovalevska, N.V. (2015). *Psykhologo-pedahohichna pidtrymka obdarovanykh doshkilnykiv* [Psycho-pedagogical support of gifted preschoolers]. *Aktualni problemy formuvannia tvorchoi osobystosti pedahoha v konteksti nastupnosti doshkilnoi ta pochatkovoї osvity* [Actual problems of formation of the creative person of the teacher in the context of continuity of preschool and primary education]. Vinnytsia, Nilan-LTD, pp. 292-295 (In Ukrainian).
6. *Psykhologichna entsyklopediia: A-Ya*. (2006). Kyiv: Akademydav, 424 p. (In Ukrainian).
7. Savchenko, O.Ya. (2009). *Vykhovnyi potentsial pochatkovoї osvity* [Educational potential of primary education]. 2nd ed. Kyiv: Bohdanova, A.M., 226 p. (In Ukrainian).
8. Sysoieva, S.O. (2005). *Teoretyko-metodolohichne obhruntuvannia pedahohichnoi tvorchosti* [Theoretical and methodological substantiation of pedagogical creativity]. *Vidkrytyi urok* [Open lesson], no. 21, 22, pp. 13-19 (In Ukrainian).

9. Sukhomlynskyi, V.O. (1977). *Sertse viddaiu ditiam* [I give my heart to the children]. Kyiv, Radianska shkola, 341 p. (In Ukrainian).

10. Turishcheva, L.V. (2010). *Uvaha! Osoblyvi dity* [Warning! Special children]. Kharkiv, Osnova, 128 p. (In Ukrainian).

В статті проаналізовані дефініції «творчество», «творчество школьників», просліджено, як креативність в дошкільному візвісті впливає на лічність младишого школьника в начальній школі.

Сегодня, чтобы помочь родителям, созданы так называемые «маленькие школы», которые всесторонне развивают интеллектуальные и творческие способности дошкольников, дают знания и умения, необходимые для успешного обучения в школе, учат, как адаптироваться к нахождению в коллективе сверстников. Активное конструктивное творчество должно стать постоянным спутником детской жизнедеятельности в семье и дошкольных учреждениях. Все это – залог успеха обучения в начальной школе.

Ключевые слова: творчество, креативность, творчество школьников, дошкольник, ученик, младший школьник.

The article analyzes the definitions of «creativity», «creativity of students» tracked as creativity in the preschool years affects younger pupils in primary school.

Today to help parents so-called «small schools» are created. They develop intellectual and creative abilities of preschool children, give the knowledge and skills necessary for success at school, teach how to adapt to being among the peers. Active constructive creativity should be a constant companion for child's life in the family and preschool. That is the success of studying at primary school.

Key words: creativity, creativity of students, preschooler, pupil, schoolchild.

Одержано 25.10.2016.